

ЕВОЛЮЦІЯ КООПЕРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ І ЙОГО ВПЛИВ НА МІЖНАРОДНУ СПІВПРАЦЮ

У статті аналізується законодавча база функціонування споживчої кооперації у період від становлення незалежності Української держави до сьогодення. Висвітлено правові засади повернення споживчої кооперації України до міжнародних кооперативних принципів та її вступу до Міжнародного кооперативного альянсу. Представлено засади міжнародних зв'язків і зовнішньоекономічної діяльності організацій споживчої кооперації України.

Ключові слова: кооперація, споживча кооперація України, кооперативне законодавство, міжнародні кооперативні принципи, Міжнародний кооперативний альянс.

Kendus O., Mykhalskyj Y.

EVOLUTION OF COOPERATIVE LEGISLATION OF INDEPENDENT UKRAINE AND ITS INFLUENCE ON INTERNATIONAL COOPERATION

The article analyzes legal basis of consumer cooperatives functioning in the period from the formation of independent Ukrainian state to the present days. It deals with the legal principles of consumer cooperatives in Ukraine according to the international cooperative principles and its accession to the International Cooperative Alliance. Also the principles of international relations and foreign economic activities of Consumer Cooperatives in Ukraine are presented.

Keywords: cooperation, Consumer Cooperatives in Ukraine, cooperative legislation, international co-operative principles, the International Cooperative Alliance.

В період суспільно-економічних перетворень у Радянському Союзі середини 80-х років ХХ ст. кооперативи розглядалися як перспективна організаційно-господарська форма, що забезпечувала нарощення економічного потенціалу навколо державного сектора і, тим самим, повинна була послабити державну монополію в економіці. Саме споживча кооперація в кінці 80-х на початку 90-х рр. виступала потужною галуззю економіки, що включала такі види діяльності, як виробництво товарів, торгівля, заготівельна діяльність, громадське харчування, надання послуг населенню.

Розпад СРСР та політичні процеси відновлення державності України в 1991 році поставили споживчу кооперацію перед необхідністю реформування та вирішення низки складних проблем. Головні – відродження демократичних засад діяльності кооперативних організацій і підприємств, підвищення їхньої економічної ефективності, ініціативи та підприємливості, способів визначення стратегії соціально-економічного розвитку, трансформації системи в економіку України. Однак для того, щоб розпочати зміни, слід було передусім вирішити питання забезпечення правового поля для функціонування споживчої кооперації та її входження у світову кооперативну систему.

Вагомими дослідженнями з історії української кооперації є праці професора С. Гелея^{1, 2, 3, 4, 5, 6}, повний перелік яких подано у Ювілейному збірнику на пошану Степана Гелея⁷. Серед них значне місце посідають колективні праці за участю С. Гелея, С. Бабенка і Я. Гончарука⁸, С. Гелея, М. Алімана і С. Бабенка⁹, С. Гелея, С. Бабенка і Р. Пастушенка¹⁰. Вивченням кооперативного сектора в соціально-економічному розвитку України займаються такі дослідники як Окландер М. та Чукурна О.¹¹, С. Семів¹² та інші. Ґрунтовним бібліографічним дослідженням про учасників кооперативного руху є трьох томне видання за редакцією С. Гелея “Українські кооператори”^{13, 14, 15}. Правовий аспект розвитку споживчої кооперації відображається також у дослідженнях Т. Гелей¹⁶ та С. Гелея¹⁷, а в період незалежності України – частково у дослідженнях В. Передрієнка¹⁸, О. Кравціва¹⁹ та ін., однак є поки що недостатньо вивченим. Метою статті є виявлення правових засад розвитку споживчої кооперації в період становлення державності та незалежності України, а також їх впливу на зовнішньоекономічну діяльність цих товариств.

На час проголошення незалежності в Україні діяла законодавча база СРСР, яка для створення тих чи інших кооперативів стала неефективною та не відповідала вимогам часу, оскільки в умовах переходу економіки на ринкові засади працювати не могла. Зважаючи на такий стан справ, у травні 1991 р. на Третіх зборах п'ятнадцятого скликання Рада Укоопспілки прийняла Програму переходу споживчої кооперації України до ринкової економіки. Один з її розділів присвячувався підготовці кадрів для роботи в умовах ринкової економіки. У Програмі йшлося про нові вимоги до кадрів споживчої кооперації, яким належить працювати в умовах самостійності, свободи підприємництва, розвитку конкуренції тощо. Тому також передбачалися суттєві зміни і у змісті роботи навчальних закладів споживчої кооперації. Для цього необхідно було ввести до навчальних планів нові предмети, які б сприяли вивченню ринків товарів, праці, цінних паперів, маркетингової діяльності, зовнішньоекономічних відносин та ін.

Програма переходу споживчої кооперації України до ринкової економіки не залишила поза увагою питання соціального захисту членів і працівників споживчої кооперації. Проте економічна криза, що супроводжувала невпевнений перехід до ринкових відносин, не давала змоги споживчій кооперації ефективно працювати і належним чином забезпечувати відповідний соціальний захист, зберігати робочі місця, вчасно здійснювати оплату праці, поліпшувати житлові умови своїх працівників і т. ін.

Господарство споживчої кооперації України глибоко інтегроване в економіку держави і завжди виступало її невід'ємною складовою частиною, допомагаючи вирішувати вагомі соціально-економічні завдання. Поряд з тим, варто зазначити, що за радянських часів основні принципи споживчої кооперації значно спотворилися. Адже споживча кооперація, базована на самоокупності, самофінансуванні і само-

управлінні, погано вписувалася у централізовану адміністративну систему управління з властивими їй прямими директивними вказівками і суворою регламентацією, теоретичними догмами про пріоритетність державної власності, безальтернативність напрямків соціально-економічного розвитку. Тому, формально зберігаючи ознаки громадсько-господарської організації, споживча кооперація за роки радянської влади фактично перетворилася на додаток до державних торговельно-виробничих структур, на неї механічно переносилися нормативні акти, що приймалися для державних підприємств і організацій. Через відсутність відповідного правового підґрунтя щодо споживчої кооперації державні органи нерідко вдавалися до відчуження кооперативного майна, втручалися в діяльність споживчої кооперації, вибудовували свої відносини з системою без урахування її природи та суті. Вони нав'язували споживчій кооперації різні завдання та контрольні цифри, доводили жорсткі централізовані плани, встановлювали схеми посадових окладів, ліміти чисельності працівників, штатні розписи та ін. Навіть уже в незалежній Україні, на рівні найвищих державних органів, продовжували досить вільно тлумачити природу і суть споживчої кооперації, прирівнюючи її до різних господарських та підприємницьких структур і намагаючись поширити на неї принципи приватизації державних підприємств. У державних концепціях, програмах, законодавчих і нормативних актах система часто не знаходила свого місця, її потреби не враховувалися, інтереси ігнорувалися. Все це стримувало ініціативу і свободу дій споживчих товариств та споживспілок, призводило до необґрунтованих рішень державних органів щодо споживчої кооперації. Штучно обмежувалися можливості зміцнення її прямих зв'язків із підприємствами промисловості і виробниками сільськогосподарської продукції. Названі недоліки мали усуватися за допомогою закону, який би регламентував місце і роль кооперації у державі.

В Україні підготовка закону про кооперацію здійснювалася у 1991 – на початку 1992 рр. Проте перші проекти цього закону не гарантували всебічного захисту прав такої великої кооперативної системи, як споживча кооперація.

Закон України “Про споживчу кооперацію” було прийнято Верховною Радою України 10 квітня 1992 р.²⁰ Таким чином, держава офіційно визнала суспільну значимість кооперативів і гарантувала їх економічну самостійність та право власності на кооперативне майно²¹. Для представництва та захисту інтересів споживчих товариств, спілок та їх членів у відповідних державних і міжнародних організаціях ще з 1920 року була створена, а в нинішньому вигляді існує з 17 червня 1992 року Центральна спілка споживчих товариств України (Укоопспілка) як всеукраїнська некомерційна організація. Укоопспілка веде свою діяльність як на національному, так і на регіональних рівнях. Укоопспілка об'єднує обласні споживчі організації, які, в свою чергу, об'єднують районні, міські та сільські споживспілки. За даними на 1 жовтня 2011 року, Укоопспілка об'єднує Кримську республіканську спілку споживчих товариств, 21 обласну споживспілку, 219 районних спілок споживчих товариств, 198 районних споживспілок, 1 721 сільське споживче товариство, 192 міські споживспілки і 2 928 інших господарських суб'єктів²².

Закон України “Про споживчу кооперацію” став гарантом самостійності та незалежності споживчої кооперації, визнав її повноправним суб'єктом ринку, визначив її юридичний статус. Законодавчо закріпив фундаментальні принципи споживчої кооперації як масової господарської організації громадян: добровільність, доступність членства, соціальну справедливість, взаємодопомогу та співробітництво, вільне господарське функціонування на основі ринкових відносин. Окремі розділи Закону

присвячені споживчому товариству та спілкам споживчих товариств, власності споживчої кооперації, відносинам між державою і кооперацією, питанням діяльності споживчих товариств та їх спілок. Закон обумовлює порядок створення, реорганізації та ліквідації споживчих товариств і споживспілок, гарантує певні права пайовиків та передбачає їх обов'язки.

У Законі обумовлені права та обов'язки пайовиків як повноправних господарів товариства. Для їх соціального захисту споживчим товариствам надано право запроваджувати різні переваги, а також пільгові умови користування послугами кооперативних підприємств, організацій та установ. Установлено, що система незалежна від органів державного управління, політичних та інших організацій. Заборонено будь-яке втручання, що може обмежувати права споживчої кооперації або перешкоджати їх здійсненню.

Законом визнано право власності споживчої кооперації. Вона недоторкана, перебуває під захистом і охороною держави. Держава гарантує дотримання прав і законних інтересів споживчої кооперації та її членів. Споживчі товариства і спілки набули повної господарської самостійності і діють на принципах самофінансування. Важливо і те, що Законом передбачено і ряд інших положень, спрямованих на розвиток властивих споживчій кооперації ринкових засад і на повніше використання її конкурентоспроможного потенціалу.

Прийнятий Закон сам по собі не забезпечував суттєвих змін у діяльності споживчої кооперації. Був потрібним чіткий механізм його реалізації. Тому в порівняно короткий термін, залучивши спеціалістів споживчих товариств і споживспілок, Правління Укоопспілки підготувало проекти ряду документів, які обговорювалися на засіданні Ради голів облспоживспілок та Кримспоживспілки. Згодом, 17 червня 1992 р. у Києві, ці документи було затверджено П'ятими зборами Ради Укоопспілки п'ятнадцятого скликання. Збори Ради прийняли постанови “Про удосконалення діяльності кооперативних підприємств і організацій відповідно до Закону України “Про споживчу кооперацію”; “Про основні принципи закріплення внутрісистемних відношень права власності в споживчій кооперації України”; «Про затвердження примірних статутів кооперативних організацій”; “Про договірні взаємовідносини між організаціями споживчої кооперації”; “Про спільні підприємства споживчої кооперації України” та інші. Збори Ради затвердили ряд документів - додатків до цих постанов. Серед них Примірні Статути споживчих товариств і споживспілок та Статут Центральної спілки споживчих товариств України (Укоопспілки); Примірні договори про господарсько-правові взаємовідносини між правлінням споживчих товариств та споживспілки, між правліннями споживспілок; Примірне положення про порядок створення спільних підприємств в споживчій кооперації України та Примірний Статут спільного підприємства. На зборах Ради також затверджувалися документи з питань права власності в споживчій кооперації України. Механізм реалізації Закону про споживчу кооперацію у цілому був сприйнятий системою, знайшов підтримку з боку кооперативних організацій. Як зазначалося на Шостих зборах Ради Укоопспілки (квітень 1993 р.), більшість із них практично завершили оформлення взаємовідносин, права власності та закріплення майна, створення спільних підприємств та укладання договорів про господарсько-правові відносини.

На відміну від попередньої концепції кооперації, Закон “Про споживчу кооперацію” державним функціонерам втручатися у справи кооперативів не дозволяє. Роль держави обмежується контролем за дотриманням кооперативами чинного законодавства.

Важливою віхою оформлення правового поля для кооперації загалом стало також прийняття на П'ятій сесії Верховної Ради України Конституції України 28 червня 1996 р., яка статтею 13 закріпила рівність перед законом усіх суб'єктів права власності, а статтею 15 – проголосила економічну багатоманітність України²³.

Однак, незважаючи на прийняття низки й інших нормативно-правових актів (таких як Закон України “Про сільськогосподарську кооперацію” від 17 липня 1997 року²⁴), законодавча база і надалі потребувала доповнення та ґрунтовної систематизації. На цьому наголошувала і Концепція розвитку національного кооперативного руху, затверджена у 2001 р.: “Відсутність конкретного системного правового забезпечення зростання та розвитку кооперативних форм господарювання, недосконалість самих законів та їх непрофесійне виконання, відсутність конкретної підтримки кооперативного руху з боку держави не дає їм можливості скористатися конституційними правами і веде до скорочення цієї форми господарювання”²⁵.

У подальшому кооперативне законодавство еволюціонувало з прийняттям 10 липня 2003 року Закону України “Про кооперацію”²⁶, який оновив та узагальнив нормативно-правову базу. В даному законі визначено мету та основні засади кооперації, її основні принципи, йдеться про порядок створення кооперативів та кооперативних об'єднань, їх органи управління, членство, основні права та обов'язки, майно кооперативів та кооперативних об'єднань, взаємовідносини між державою і кооперативними організаціями тощо. З січня 2004 року вступили в дію Цивільний Кодекс України та Господарський Кодекс, які містять низку положень у підтримку розвитку споживчої кооперації. В них визначено поняття власності споживчої кооперації як однієї з форм колективної власності, а споживчі товариства віднесені до непідприємницьких структур.

Дане законодавство, а також укази Президента України “Про заходи щодо розвитку кооперативного руху та посилення його ролі в реформуванні економіки України на ринкових засадах”, “Про Основні засади розвитку соціальної сфери села” було покладено в основу Стратегії розвитку споживчої кооперації України (2004–2015), затвердженої ХІХ з'їздом споживчої кооперації²⁷. Стратегія визначила перспективи і пріоритети соціально-економічного розвитку споживчої кооперації в умовах трансформації суспільства та реформування національної економіки. У щорічних посланнях Президента України до Верховної Ради України^{28, 29, 30} також завжди наголошується на важливій ролі кооперативного сектора у розвитку національної економіки, проте відсутні реальні механізми державного сприяння.

Важливим аспектом діяльності кооперації є її вихід на міжнародну арену та встановлення міжнародних зв'язків. Варто зазначити, що всі вищеперелічені нормативно-правові документи містили положення, спрямовані на забезпечення законодавчого підґрунтя для розвитку міжнародної співпраці у галузі кооперації. Однак у період становлення незалежності України для досягнення даної мети головним завданням кооперації стало її повернення до міжнародних кооперативних принципів та вступу до Міжнародного кооперативного альянсу (МКА).

Як відомо, МКА є світовим центром кооперативного руху, що об'єднує, представляє та обслуговує кооперативи. Він покликаний: пропагувати міжнародний кооперативний рух, що базується на взаємодопомозі та демократії; захищати кооперативні цінності та принципи; сприяти розвитку економічних та інших взаємовигідних зв'язків між своїми членами; пропагувати стабільний людський розвиток і економічний та соціальний прогрес людства, сприяючи міжнародному миру та безпеці³¹.

Можна з певністю стверджувати, що найперше саме Закон України “Про споживчу кооперацію” у нашій державі повернув поняттю кооперації той зміст, який вбачає у ньому міжнародна спільнота і МКА зокрема. Закон заклав правові основи для встановлення міжнародних зв'язків та зовнішньоекономічної діяльності споживчих товариств. Даний Закон передбачав, що споживчі товариства, їх спілки та підпорядковані їм підприємства самостійно встановлюють міжнародні зв'язки з організаціями зарубіжних країн і відповідно до законодавчих актів України створюють спільні підприємства та здійснюють інші види зовнішньоекономічної діяльності³².

Таким чином, наявна нормативно-правова база створила засади і допомогла споживчій кооперації України стати повноправним учасником світового кооперативного руху. Вже 27-30 жовтня 1992 року в роботі XXX конгресу МКА у Токіо взяла участь делегація України. На засіданні Виконкому МКА Укоопспілку було прийнято до МКА, який об'єднував на той час 194 національні і 9 міжнародних спілок із 82 країн, нараховуючи понад 660 млн. індивідуальних членів.

Вступ до МКА відкрив кооператорам України шлях до міжнародних зв'язків, одночасно зобов'язавши їх дотримуватися основних кооперативних принципів, проголошених МКА. Це аж ніяк не означає, що в усьому світі відбувається уніфікація кооперативного руху. Різні країни часто додають свої особливі елементи до основних принципів кооперації з урахуванням національної специфіки. Однак важливо, щоб при цьому не змінювався зміст цих принципів³³.

Закон України “Про споживчу кооперацію” цілком відповідав вимогам МКА. Документ відійшов від радянського трактування кооперативного руху як додатка до державної економіки, а відповідав загальним принципам кооперації. Серед них найголовніші ті, які регламентують права кооператорів, умови управління кооперативами, фінансову діяльність кооперативів і міжкооперативні відносини. Щодо власності, то вона перебуває під контролем держави і має статус колективної, а не приватної, що також допускається МКА.

У Законі України “Про кооперацію” визначено засади міжнародних зв'язків і зовнішньоекономічної діяльності кооперативних організацій загалом. Йдеться про те, що кооперативні організації України мають право вступати до міжнародних кооперативних організацій; самостійно налагоджувати міжнародні зв'язки з організаціями зарубіжних країн, що беруть участь у Міжнародному кооперативному альянсі та здійснюють інші зв'язки з міжнародними організаціями; мають право проводити зовнішньоекономічну діяльність відповідно до законодавства України³⁴.

Однак аналіз розвитку міжнародної діяльності системи споживчої кооперації України, з часу проголошення незалежності, свідчить про певні негативні тенденції. Наприклад, протягом другої половини 90-х рр. ХХ ст. до середини першого десятиліття ХХІ ст. основною формою міжнародного співробітництва споживчої кооперації України була зовнішньоторговельна діяльність. Майже не використовувався потенціал участі в міжнародних кооперативних об'єднаннях для налагодження економічних зв'язків, побудованих на економічній основі, розвитку інвестиційної діяльності. Співпраця з кооперативними організаціями зарубіжних країн обмежувалася разовими угодами. Відбувалося зниження ролі споживчої кооперації як суб'єкта зовнішньоекономічних зв'язків національної економіки. Помітна несистемність зовнішньоекономічної діяльності внаслідок відсутності стратегічного планування розвитку цієї сфери. Було створено незначну кількість спільних підприємств у системі споживчої кооперації³⁵. А також недостатньо активною можна вважати позицію апарату управління щодо визнання державою особливої соціальної функції спожив-

чої кооперації на сільському споживчому ринку, необхідності відповідних пільг щодо встановлення зв'язків та використання досвіду кооперативних спілок інших країн. Відбувається ігнорування можливості розвитку підприємств споживчої кооперації, особливо в галузі туризму та у фінансово-кредитній сфері при співпраці із зарубіжними кооперативними організаціями. Простежується слабка участь у міжнародних програмах обміну досвідом та налагодження міжнародних кооперативних зв'язків³⁶.

Все це призвело до втрати кооперацією роками відпрацьованих міжнародних зв'язків, вона на більшості ринків поступилася своїм місцем конкурентам, зменшила власні можливості використання експортного потенціалу. Підсумовуючи викладене, зазначимо, що в сучасних умовах системі споживчої кооперації України доцільно сприяти формуванню і нарощуванню експортного потенціалу, шукати потенційних партнерів як із країн Євросоюзу, так і СНД.

Протягом останніх років можна спостерігати активізацію діяльності Укоопспілки, яка представляє Україну на асамблеях, на міжнародних форумах і семінарах, а також відвідує країни-партнери з офіційними та діловими візитами. Зокрема, 30-31 травня 2011 року в Москві відбулася Генеральна асамблея асоціації “Кооперативи Європи” Міжнародного кооперативного альянсу на тему “Вирішення економічних і соціальних проблем Європи: шлях кооперативів”. Обмінятися досвідом і виробити стратегію на 2012 рік у російську столицю прибули близько 300 делегатів із 42 країн світу (в тому числі з України), а також представники Європарламенту, керівники національних кооперативних організацій, голови суспільних об'єднань. Спів президент асоціації “Кооперативи Європи” Феліче Скальвіні відзначив, що глобальна економіка, яка динамічно змінюється, поставила перед кооператорами всіх країн нові проблеми і виклики, і учасникам асамблеї потрібно оцінити як шанси кооперації на розвиток, так і можливі шляхи розвитку, його стратегію³⁷.

1 червня 2011 року Укоопспілка стала членом асоціації “Ліга національних спілок кооперативних організацій споживчої кооперації країн Співдружності Незалежних Держав”³⁸, що сприятиме покращенню співпраці з країнами-членами СНД.

У 2011 році керівництво Укоопспілки також вело переговори про її вступ до Європейського союзу споживчих кооперативів – EuroCoop. EuroCoop було створено в 1957 році, його членами є національні організації споживчих кооперативів 17 країн Європи. І вже 1 січня 2012 року Укоопспілка стала його повноправним членом³⁹.

У межах співпраці з EuroCoop у лютому 2012 року до Києва прибула офіційна делегація Угорської групи інтегрованих комерційних систем (The Laurel Group), яка є стратегічним партнером споживчої кооперації Угорщини в процесах постійної модернізації системи. Саме алгоритми та етапи модернізації системи споживчої кооперації стали основною темою зустрічі сторін. “Сьогодні міжнародна діяльність – це один з основних векторів розвитку споживчої кооперації в Україні, тому ми зацікавлені в досвіді наших партнерів зі всього світу”⁴⁰, – зазначив голова Правління Укоопспілки В. Гончаренко.

Запозичення зарубіжного досвіду розвитку кооперативної системи та міжнародне кооперативне співробітництво дозволять не лише інтенсифікувати розвиток кооперативного сектора української економіки, а й модернізувати й оптимізувати всю національну економіку, сприятимуть максимізації отриманих переваг від її участі у міжнародному поділі праці. Виявлені чинники поглиблення міжнародного співробітництва повинні стати основою формування зовнішньоекономічної стратегії системи споживчої кооперації України.

Закони України “Про споживчу кооперацію”, “Про сільськогосподарську кооперацію”, “Про кооперацію” та інші нормативно-правові акти встановили правовий статус споживчої кооперації, законодавчо закріпивши її незалежність і самостійність. Кардинальним кроком стало надання споживчим товариствам права безпосереднього володіння, користування і розпорядження майном та фінансовими ресурсами. Споживчі товариства отримали право самостійно планувати і здійснювати господарсько-фінансову діяльність, визначати організаційну структуру, кількість працівників, форми і системи оплати праці. Це позитивно вплинуло на впровадження ринкових відносин із урахуванням міжнародних кооперативних принципів.

Однак споживча кооперація протягом незалежності України недостатньо використовувала свій потенціал з метою інтеграції в міжнародний кооперативний рух зокрема і світове господарство загалом. Розвиток зовнішньоекономічної діяльності міг би стати одним із пріоритетних напрямків у системі споживчої кооперації України, що мало б позитивний вплив на її виробництво та формування товарних ресурсів як для внутрішнього, так і для зовнішнього ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- ¹ Гелей С., Пастушенко Р. Просвіта і кооперативний рух у Галичині // Споживча кооперація України: Історичні та соціально-економічні аспекти. Зб. наукових статей. (Співавт.:). — Київ: “Вісті”, 1996. — С. 99-106.
- ² Гелей С. Кооперація — ідеал людства // Українська кооперація: Історія та сучасність. Матеріали наукової конференції викладачів та студентів Львівської комерційної академії. — Львів: Комерційна академія, 1996. — С. 3-5.
- ³ Гелей С. “Сільський господар” — перше хліборобське товариство галицьких селян // Сільський господар. — Львів, 1996. — Ч. 1. — С. 37-40.
- ⁴ Гелей С. Михайло Туган-Барановський — видатний український вчений-кооператор // Матеріали конференції професорсько-викладацького складу і аспірантів академії за підсумками науково-дослідної роботи у 1996 році. — Львів, 1997. — С. 266-269.
- ⁵ Гелей С. Особливості розвитку української споживчої кооперації в Галичині у 20-х роках ХХ століття // Вісті. Діловий випуск. Вкладка. — Київ: Центральна спілка споживчих товариств України, 2011. — Ч. 38 (630). — 23 вересня. — С. 1-8.
- ⁶ Гелей С. Кооперативна преса України у першій половині ХХ століття // Вісті. Діловий випуск. Вкладка. — Київ: Центральна спілка споживчих товариств України, 2011. — Ч. Ч. 39(631). — 30 вересня. — С. 1-8.
- ⁷ Бібліографія друкованих праць Степана Гелея // Ювілейний збірник на пошану Степана Гелея (Вісник Львівської комерційної академії. Серія – гуманітарні науки. Вип.10. – Львівська комерційна академія, 2011. – С.34-63.
- ⁸ Бабенко С.Г., Гелей С.Д., Гончарук Я.А. та ін. Історія кооперативного руху: підручник для студентів кооперативних вузів. – Львів: Інститут українознавства НАНУ, 1995 – 410 с.
- ⁹ Аліман М.В., Бабенко С.Г., Гелей С.Д. та ін. Історія споживчої кооперації України: підручник для студентів кооперативних вузів. – Львів: Інститут українознавства НАНУ, 1996. – 384 с.
- ¹⁰ Гелей С.Д., Пастушенко Р.Я. Теорія та історія кооперації : підручник. – Київ: Знання, 2006. – 513 с.
- ¹¹ Окландер М.А., Чукурна О.П. Споживча кооперація: маркетингові моделі та технології: монографія. – Одеса: Астропринт, 2005. – С. 21.
- ¹² Семів С.Р. Особливості розвитку міжнародного кооперативного руху в умовах глобалізації // Вісник Львівської комерційної академії. Серія – гуманітарні науки. – 2011. – Вип. 10. – С. 501-508.
- ¹³ Українські кооператори. Історичні нариси. Книга 1. Загальна редакція С. Гелея. (Співавт.: Бабенко С., Гончарук Я.). — Львів.: Коопосвіта, 1999. — С.
- ¹⁴ Українські кооператори. Історичні нариси. Книга II. Загальна редакція С. Гелея. (Співавт. Бабенко С., Гончарук Я.). — Львів: Вид-во Львівської комерційної академії, 2001. — С. 3-13.
- ¹⁵ Українські кооператори (Історичні нариси). Книга 3. — Львів: Вид-во Львівської комерційної

академії, 2007. — С. 25-59.

¹⁶ *Гелей С., Гелей Т.* Правове становище української кооперації в період Другої світової війни. (Співавт.:) // Вісник Львівської комерційної академії. Серія — гуманітарні науки. Вип. 4. — Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2002. — С. 345-372.

¹⁷ *Гелей С.* Історія кооперативного руху і кооперативного права в Україні // Кооперативне право. Підручник. — Київ: Інюре, 1998. — С.

¹⁸ *Передрієнко В.О.* Кооперативні норми, їх особливості та взаємодія з національним правом // Споживча кооперація ХХІ століття: уроки трансформаційних реформ і перспективи розвитку. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. — Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. — С.178-179.

¹⁹ *Кравців О., Передрієнко В.* Правозастосувальна діяльність кооперативних органів// Проблеми післякризової економічної політики в Україні. Програма конференції і тези доповідей. — Львів: Львівська комерційна академія, 2011. — С. 112.

²⁰ Закон України “Про споживчу кооперацію”. — Київ, 1992. — 15 с.

²¹ *Гончарук Я.А., Пастушенко Р.Я.* Основи кооперації: Навч. посіб. — Київ: Знання, 2004. — С. 128.

²² УКООПСПЛКА. Вікіпедія // <http://uk.wikipedia.org>.

²³ Конституція України 1996 р. — С.7-9.

²⁴ Закон України “Про сільськогосподарську кооперацію” від 17 липня 1997 року // <http://zakon2.rada.gov.ua>.

²⁵ Концепція розвитку національного кооперативного руху. — Київ: Укооппостачмаш, 2001. — С.68 .

²⁶ Закон України “Про кооперацію” // Все про бухгалтерський облік. — 2003. — 9 вересня. — № 84. — С. 11-20.

²⁷ Стратегія розвитку споживчої кооперації України (2004-2015 рр.). — Київ: Україна. Центральна спілка споживчих товариств. УКООПСПЛКА, 2004. — 62 с.

²⁸ Послання Президента України до Верховної Ради України “Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2003 році”. — Київ: Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України, 2004. — 472 с.

²⁹ Послання Президента України до Верховної Ради України „Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2004 році” // www.niss.gov.ua.

³⁰ Послання Президента України до Верховної Ради України „Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2005 році” // www.niss.gov.ua.

³¹ *Семів С.Р.* Особливості розвитку міжнародного кооперативного руху в умовах глобалізації // Вісник Львівської комерційної академії. Серія — гуманітарні науки. — 2011. — Вип. 10. — С. 502.

³² Закон України “Про споживчу кооперацію”. — Київ, 1992. — С. 11-12.

³³ Стратегія розвитку споживчої кооперації України (2004-2015 рр.). — Київ: Україна. Центральна спілка споживчих товариств. УКООПСПЛКА, 2004. — С. 4.

³⁴ Закон України “Про кооперацію” // Все про бухгалтерський облік. — 2003. — 9 вересня. — № 84. — С. 17.

³⁵ *Федоришин Н.Ю.* Визначальні чинники поглиблення міжнародного співробітництва системи споживчої кооперації України. — С. 3. // <http://mev.lac.lviv.ua/downloads/vyklad/fedor/stat/9.pdf>.

³⁶ Там само. — С. 4

³⁷ Международные связи крепнут // Новости Общества/ Республика. 10.06.2011 // <http://news.21.by/society/2011/06/10/>

³⁸ Там само.

³⁹ УКООПСПЛКА. Вікіпедія // <http://uk.wikipedia.org>.

⁴⁰ Українських кооператорів консультуватимуть фахівці з Угорщини. 15.02.2012 // <http://www.coop.com.ua>.